

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВАPECULIARITIES OF FINANCIAL SUPPORT
OF DOMESTIC FORESTRY ENTERPRISES

УДК 336.647.1648

<https://doi.org/10.32843/infrastruct43-28>**Жаворонок А.В.**к.е.н., доцент, заступник декана
з навчально-методичної роботи
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**Ковальчук Н.О.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри публічних,
корпоративних фінансів
та фінансового посередництва
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**Zhavoronok Artur**Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University**Kovalchuk Natalia**Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University

У статті визначено роль підприємств лісової галузі для розвитку національного господарства, зокрема у зв'язку з необхідністю відтворення такого стратегічного ресурсу, як ліс, вирішення гострих екологічних проблем. Зазначено можливі джерела фінансового забезпечення лісгосподарських підприємств згідно з чинним законодавством: кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, власні кошти підприємств, установ і організацій лісового господарства, власні кошти власників лісів, інші джерела, не заборонені чинним законодавством. Обґрунтовано залежність джерел фінансування лісгосподарських підприємств від конкретних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. На прикладі держспецлісгоспу проведено оцінку структури джерел фінансування підприємства лісового господарства. Дослідження містить також передовий іноземний досвід управління фінансовим забезпеченням підприємств лісової галузі.

Ключові слова: лісгосподарські підприємства, фінансове забезпечення, джерела фінансування лісгосподарських підприємств, структура джерел фінансування підприємства, фактори, що впливають на фінансове забезпечення.

В статті определена роль предприятий лесной отрасли для развития националь-

ного хозяйства, в частности в связи с необходимостью воспроизведения такого стратегического ресурса, как лес, решения острых экологических проблем. Указаны возможные источники финансового обеспечения лесохозяйственных предприятий согласно действующему законодательству: средства государственного бюджета, средства местных бюджетов, собственные средства предприятий, учреждений и организаций лесного хозяйства, собственные средства владельцев лесов, другие источники, не запрещенные действующим законодательством. Обоснована зависимость источников финансирования лесохозяйственных предприятий от конкретных факторов внешней и внутренней среды. На примере госспецлесхоза проведена оценка структуры источников финансирования предприятия лесного хозяйства. Исследование содержит также передовой зарубежный опыт управления финансовым обеспечением предприятий лесной отрасли.

Ключевые слова: лесохозяйственные предприятия, финансовое обеспечение, источники финансирования лесохозяйственных предприятий, структура источников финансирования предприятия, факторы, влияющие на финансовое обеспечение.

The article identifies the role of forest enterprises for the development of the national economy, in particular in connection with the need to reproduce such a strategic resource as the forest, solving acute environmental problems. The availability of a sufficient amount of sources of financial support allows forest enterprises to ensure a sufficient level of financial stability, which has positive consequences not only for a particular business entity in the form of financial and economic benefits, but also has positive environmental and social consequences for the state as a whole. Possible sources of financial support of forestry enterprises according to the current legislation are indicated: state budget funds, local budget funds, own funds of forestry enterprises, institutions and organizations, own funds of forest owners, other sources not prohibited by current legislation. The dependence of sources of financing of forestry enterprises on specific factors of the external and internal environment is substantiated. Among the external factors are the following: low competitiveness in foreign markets, high price of borrowed capital in the financial markets, devaluation of the national currency, inflation; un-reasonable pricing policy of the state, reduction of purchasing power of the population. The predominance of consumed profit over capitalized, high level of depreciation of fixed assets, availability of property that requires maintenance costs and is not used in the activity, imperfect organizational structure, dependence on external sources of funding, low level of financial stability; lack of working capital are internal factors of enterprise financing. The structure of sources of financing of forest enterprises is also influenced by the peculiarities of this industry: long production cycle, seasonality of certain forestry works, significant impact of natural conditions, human factor (abuse in the form of illegal logging). In modern conditions, forest enterprises are forced to rely mostly on their own funds and borrowed resources, the share of public funding is declining. Therefore, at this stage, an important task is to support the development of forestry, in particular through the implementation of state policy in terms of financial support and positive changes and growth of indicators of the forestry sector of Ukraine.

Key words: forest enterprises, financial support, sources of financing of forest enterprises, structure of sources of financing of the enterprise, factors influencing financial provision.

Постановка проблеми. Складні та нестабільні умови господарювання – скоріше правило, аніж виняток для підприємств України усіх видів економічної діяльності. Не є винятком і підприємства лісової промисловості, що становлять окремий господарський комплекс, який має важливе значення для національної економіки, адже забезпечує відтворення такого стратегічного ресурсу, як ліс. Все нові і нові виклики, пов'язані не лише із специфікою лісової галузі, але й із факторами впливу зовнішнього середовища, зумовлюють необхідність прийняття нестандартних управлінських рішень, особливо важливими серед яких

є питання фінансування підприємств. Наявність достатньої суми джерел фінансового забезпечення дає змогу підприємствам лісової галузі забезпечити достатній рівень фінансової стійкості, що має не лише позитивні наслідки для конкретного суб'єкта господарювання у вигляді фінансово-економічних вигод, але й позитивні екологічні та соціальні наслідки для держави загалом.

Аналіз останніх дослідження і публікацій. З огляду на актуальність теми дослідження можна відзначити інтерес науковців до цієї проблематики, зокрема питання джерел фінансового забезпечення у різних контекстах досліджували

Д. Савчук, М. Чоботару, М. Соколюк, С. Міхаїла [2], К.-Г. Космулес, К.-Е. Григораш-Ічім [3], В. Гросу, Л. Аніціє, О. Грубляк, О. Раца [4], М. Соколюк, Е. Хларчук [5], М. Марич, Л. Попова, А. Вікнянська [6], С. Шкарлет, М. Дубина, К. Штрихун, Л. Вербівська [8], О. Сосновська, М. Житар [9]. Водночас необхідна систематизація ключових аспектів фінансового забезпечення підприємств лісової галузі з урахуванням чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, передового зарубіжного досвіду.

Постановка завдання. З огляду на значення лісової галузі для національної економіки та проблеми, що супроводжують функціонування лісогосподарських підприємств, метою статті є дослідження джерел фінансового забезпечення діяльності підприємств лісової галузі з урахуванням особливостей їхнього функціонування, чинників та умов нестабільного зовнішнього середовища.

Виклад основного матеріалу. В умовах складних економічних перетворень, коли діяльність підприємств лісової промисловості та лісового комплексу загалом бажає кращого, важливо постійно моніторити фінансовий стан підприємства, аналізувати достатність джерел фінансування, їх співвідношення, можливості залучення, вибір найкращих форм та методів такого залучення з урахуванням особливостей фінансово-господарської діяльності конкретних підприємств та чинників економічного, соціального, політичного характеру.

Становлення нових економічних відносин у державі, потреба подолання суперечностей між екологічними, економічними і соціальними цілями, забезпечення розвитку шляхом підвищення ефективності управління, цільового використання лісових земель, лісових ресурсів та корисних властивостей лісу, а також необхідність збільшення площі лісів до оптимального значення зумовлюють необхідність формування конкретної стратегії розвитку підприємств лісового господарства.

Згідно зі ст. 98 Лісового кодексу України, видатки на підвищення продуктивності, поліпшення якісного складу лісів, їх відтворення й охорону здійснюються за рахунок:

- державного бюджету та власних коштів підприємств, установ і організацій лісового господарства – щодо лісів державної власності;
- місцевого бюджету та власних коштів підприємств, установ і організацій лісового господарства – щодо лісів державної та комунальної власності;
- власних коштів власників лісів – щодо лісів приватної власності.

Видатки на зазначені заходи можуть здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законом.

Порядок використання коштів, що виділяються з Державного бюджету України на ведення лісового господарства, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Порядок використання коштів, що виділяються з місцевого бюджету на ведення лісового господарства, встановлюється відповідними органами місцевого самоврядування.

Варто при цьому зазначити, що фінансове забезпечення діяльності підприємств лісового господарства напряму пов'язане як із традиційними чинниками впливу на фінансово-господарську діяльність, так і зі специфікою галузі. Узагальнено такі чинники можна навести у вигляді рис. 1.

Таким чином, є значна кількість загроз, небезпек, чинників, на які варто реагувати для забезпечення належного рівня фінансування підприємств лісової галузі.

Наслідки дії вищезазначених чинників саме у контексті фінансування лісо-господарських підприємств виникають у вигляді:

- неспроможності вчасно розрахуватись за своїми зобов'язаннями;
- залежності від зовнішніх джерел фінансування (кредиторів);
- нестачі власних оборотних коштів;
- уповільнення обертання фінансових ресурсів;
- збитковості основної діяльності;
- низького рівня рентабельності та ефективності діяльності;
- погіршення ділової репутації та інвестиційної привабливості;
- наявності ризику банкрутства [1, с. 15].

Специфічні умови діяльності лісогосподарських підприємств, тривалий період лісовирощування (70–100 років), сезонність проведення окремих лісогосподарських робіт, існування низки різноманітних чинників потенційного фінансового ризику (пожежі, шкідники, самовільні зруби, кліматичні негаразди) можуть призвести до втрати платоспроможності лісогосподарських підприємств. До того ж підприємства лісової галузі повинні постійно відтворювати ліси на тих ділянках, з яких було вилучено деревину в процесі суцільних рубок, забезпечувати охорону та захист наявних лісових насаджень, що також вимагає додаткових джерел фінансування.

Неефективна структура капіталу лісогосподарських підприємств зумовлює їх збитковість, що впливає на недоотримання доходів бюджету та відсутність власних джерел фінансування інвестицій.

Простежимо орієнтовну структуру джерел фінансування конкретних лісо-господарських підприємств на прикладі ДП «СЛАП «Сторожинецький держ-пецлісгосп» (табл. 1).

Отже, на підприємстві лісового господарства досить низьким є рівень фінансової стійкості,

адже частка власного капіталу підприємства становить лише 49,4% у 2019 році. Це значення є на 0,5% більшим за значення 2016 року, проте негативна зміна щодо зменшення показника на 5,8% простежується за 2018–2019 роки.

У структурі власного капіталу переважає додатковий капітал, питома вага збільшується з року в рік: значення показника становило 72,9%, 84,7% та 85,2% відповідно у 2017 році, 2018 році та 2019 році, тобто за період дослідження збільшення становило 12,2%, а за 2018–2019 роки – 0,4%. Незначною у власних фінансових ресурсах є частка зареєстрованого капіталу та резервного

капіталу, значення яких у 2019 році становило 8,6% та 6,2% відповідно.

Питома вага поточних зобов'язань є більшою за 50% від загальної суми фінансових ресурсів ДП «СЛАП «Сторожинецький держспецлісгосп», тобто структура капіталу є ризикованою, адже засвідчує залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

У складі позикового капіталу переважає у два останні роки кредиторська заборгованість за розрахунками, її частка дуже значна – 99,8% та 99,6%. Це пов'язано із значною сумою кредиторської заборгованості за одержаними авансами.

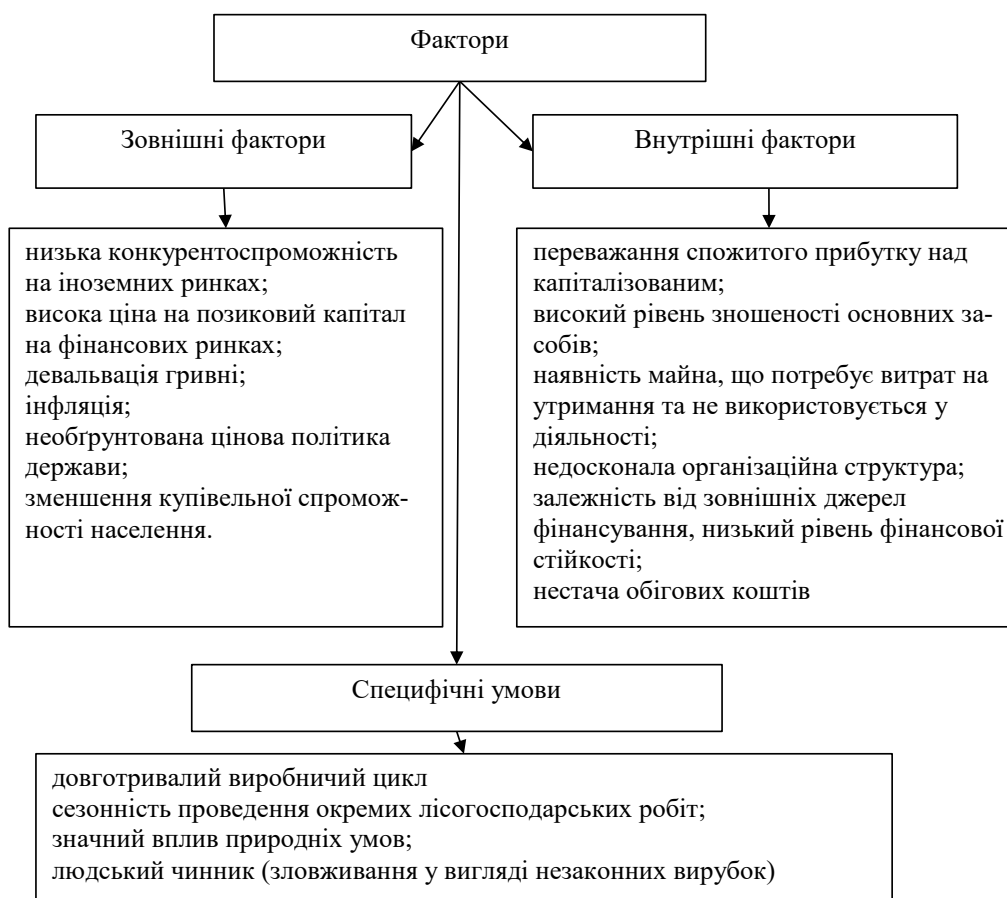

Рис. 1. Чинники впливу на фінансове забезпечення лісгосподарських підприємств

Таблиця 1

Структура джерел фінансування ДП «СЛАП «Сторожинецький держспецлісгосп» у 2017–2019 роках, %

Показник	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Власний капітал, в т.ч.	48,8	55,1	49,4
– зареєстрований капітал	15,7	8,9	8,6
– додатковий капітал	72,9	84,7	85,2
– резервний капітал	11,4	6,4	6,2
Поточні зобов'язання, в т.ч.	51,2	44,9	50,6
– кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	68,6	0,2	0,4
– кредиторська заборгованість за розрахунками	31,4	99,8	99,6
Всього капітал	100,0	100,0	100,0

Таким чином, значна кількість підприємств України не отримує бюджетного фінансування, що ставить їх на межу банкрутства, адже критичний стан фінансування робить неможливим ведення лісового господарства у закріплених за ними лісах.

Проблемою відсутності такого фінансування також є звільнення висококваліфікованих фахівців цих підприємств або переведення їх на режим скороченого робочого часу.

Необхідно відзначити, що деревні насадження степової зони на 90% мають штучне походження, виконують суто екологічні та захисні функції, створювалися у свій час із метою захисту територій від ерозійних процесів, зменшення негативного впливу суховіїв і пилових бур, припинення видування легких піщаних ґрунтів, вимивання зливовими водами гумусу чорноземів. Вони зупиняють суховії і пилові бурі, накопичують вологу, збільшують урожайність сільськогосподарських рослин на 10–12% з гектара. Рубки головного користування в таких насадженнях не проводяться, тому весь час ці підприємства мали бюджетну підтримку, без якої вони фінансово неспроможні. Така соціальна, екологічна та економічна ситуація зумовлює необхідність проведення певних адміністративних заходів з метою відновлення господарської діяльності вказаних підприємств. Заходи ж ці повинні бути передбачені у прийнятій парламентом концепції розвитку лісового господарства України, яка нині відсутня [7, с. 67].

Забезпечення достатнього обсягу фінансового забезпечення підприємств лісової галузі може бути досягнуто через:

- зменшення поточних зобов'язань на підприємстві;
- зменшення поточних боргів у структурі джерел фінансування необоротних активів;
- збільшення власних коштів в обороті;
- збільшення довгострокових джерел фінансування;
- зменшення банківських кредитів;
- збільшення нерозподіленого прибутку, зменшення частки споживання чистого прибутку;

- реструктуризацію дебіторської заборгованості;
 - поліпшення складу, структури і стану основних виробничих засобів підприємства;
 - удосконалення планування, управління й організації праці та виробництва;
 - зниження фондомісткості, підвищення фондодідачі та продуктивності праці на підприємстві;
 - підвищення та розвиток матеріального та морального стимулювання праці [6, с. 272; 5, с. 65].
- У контексті залучення джерел фінансування значну роль відіграє імідж підприємства, його ділова репутація, позитивна кредитна історія, ділова репутація та здатність виконувати зобов'язання перед партнерами, контрагентами та державою [2, с. 231].

Важливим аспектом удосконалення управління джерелами фінансування підприємств лісового господарства є узагальнення передового зарубіжного досвіду з цих питань (табл. 2).

Північноамериканський сценарій передбачає покладення на Держлісгоспи функцій лише розроблення лісової політики. Творення національного лісового законодавства щодо управління державними лісами покладається на вищий законодавчий орган, щодо управління комунальними і приватними підприємствами – на обласні ради. Держава стимулює організацію приватних підприємств та інших підприємницьких структур у лісгосподарському та лісозаготівельному виробництві.

Створюється мережа державних інституцій, на які покладається економічне оцінювання лісових земель, лісових ресурсів і розроблення нормативів орендної плати за ліси та лісові землі. В основу цього сценарію покладено спільні підходи щодо управління державними лісами та лісовими господарствами, застосовувані на практиці в США та Канаді. Канадська лісова служба займається тільки науковими дослідженнями лісової політики, а федеральний уряд США фінансує масштабні програми досліджень. Але все ж принципове бачення ролі лісової політики цих двох великих лісових держав є подібним [4, с. 125].

Варто також відзначити, що цей сценарій спрямований на мінімізацію зу-стрічних грошових

Таблиця 2

Зарубіжний досвід фінансового забезпечення підприємств лісового господарства

Сценарії реформування лісового господарства	Основні джерела коштів, що використовуються на фінансування лісового господарства в лісах		
	державні	комунальні	приватні
Північноамериканський	державного бюджету	місцевих бюджетів	приватних лісовласників
Німецький	державних підприємств державного бюджету	комунальних підприємств місцевих бюджетів	приватних лісовласників
Польський	державних підприємств державного фонду охорони і відтворення лісових ресурсів	комунальних підприємств місцевих бюджетів	приватних лісовласників
Фінський	державних підприємств	комунальних підприємств	приватних лісовласників

потоків. Німецький сценарій передбачає покладення на Дер-ржлісгоспи функцій управління лісами та розроблення лісової політики. Держава стимулює організацію приватного сектору економіки в цьому господарстві. Регіональне законодавство не порушує правових норм національного лісового господарства. Цей сценарій базується на основі досвіду Німеччини та Австрії щодо управління лісами. Він спрямований на розвиток ринку послуг. Крім того, сценарій вимагає реформування фінансування і оподаткування лісового господарства. Польський сценарій полягає в тому, що Дер-ржлісгоспи виконують функцію управління лісами і розроблення лісової політики. З метою удосконалення оподаткування вводяться погектарні ставки податку. Держава стимулює розвиток приватного сектору економіки у сфері лісогосподарського і лісозаготівельного господарства. Водночас не передбачається організація ринків продажу лісу на корені та передання в оренду державних лісів.

Вивчення та аналіз різних сценаріїв фінансування лісового господарства передових країн дає нам змогу впровадити прогресивніші методи інвестування в лісове господарство України, що забезпечить покращення функціонування галузі, а також збільшить її прибутковість. Важливим є врахування не лише позитивних методів інших країн, а й негативних, що дасть змогу уникнути подібних помилок у нашій державі. Досвід передових країн Європи (таких як Фінляндія, Німеччина, Польща) свідчить, що науково-обґрунтоване ведення лісового господарства, раціональне комплексне використання лісових ресурсів у поєднанні з ефективними заходами їх збереження і відтворення незалежно від статусу лісів і народногосподарського призначення стає важливим підґрунтям створення власної еколого-економічно орієнтованої системи фінансування лісовирощування.

Висновки з проведеного дослідження.

Сучасні умови господарювання підприємств України надзвичайно складні, окрім політичної та економічної не-стабільності, актуальним є питання світового масштабу – вирішення глобальних екологічних проблем, основною з яких є проблема екологічного лісокористування. У таких умовах питання високоєфективної діяльності лісових підприємств, забезпечення їхнього розвитку, що можливе за умов належного фінансового забезпечення, стає особливо актуальним та виходить на якісно новий рівень. Підприємства лісової галузі змушені в сучасних умовах здебільшого розраховувати на власні кошти та позикові ресурси, частка державного фінансування зменшується. Тому на цьому етапі важливим завданням є підтримка розвитку лісового господарства, зокрема через упровадження державної політики в частині фінансової підтримки та позитивних

зрушень і росту показників функціонування лісової галузі України. З метою підвищення ефективності функціонування підприємств лісової галузі варто вивчати передовий зарубіжний досвід фінансування лісового господарства, мінливі фактори зовнішнього середовища, внутрішні резерви самофінансування, специфічні особливості функціонування підприємств лісового господарства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беренда Н.І., Редзюк Т.Ю., Ворона К.В. Управління структурою капіталу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 19. Частина 1. С. 14–18.
2. Ciubotariu M., Socoliuc M., Mihaila S., Savchuk D. Companies Image: Marketing and Financial Communications. *Marketing and Management of Innovations*. 2019. 3. P. 223–241.
3. Grigoraş-Ichim C.E., Cosmulese C.G., Savchuk D., & Zhavoronok A. Shaping the perception and vision of economic operators from the Romania – Ukraine – Moldova border area on interim financial reporting. *Economic Annals-XXI*. 2018. 173(9–10). P. 60–67.
4. Grosu V., Anisie L., Hrubliak O., Ratsa A. Managerial accounting solutions: Lean Six Sigma application in the woodworking industry. *Economic Annals-XXI*. 2019. 176 (3–4). P. 118–130.
5. Grosu V., Socoliuc M., & Hlaciuc E. Romanian enterprises behaviour in the process of improvement of economic and financial disclosure quality. *Economic Annals-XXI*. 2017. 167(9–10). P. 63–69.
6. Kovalchuk N.O., Marych M.G., Popova L.V., Viknianska A.O. Modeling of the optimal structure of meat processing enterprises. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 4 (31). P. 270–278.
7. Ксьондз С.В., Підгірна В.С., Сеньовська Я.В. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності економічної діяльності лісових господарств. *Агросвіт*. 2020. № 20. С. 64–70.
8. Shkarlet S., Dubyna M., Shtyrkhun K., Verbivska L. Transformation of the Paradigm of the Economic Entities Development in Digital Economy. *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2020. Volume 16. P. 413–422.
9. Sosnovska O., Zhytar M. Financial architecture as the base of the financial safety of the enterprise. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. 4. P. 334–340.

REFERENCES:

1. Berenda N.I., Redzjuk T.Ju., Vorona, K.V. (2018). Upravlinnja strukturoju kapitalu pidpryjemstva [Management of the capital structure of the enterprise]. *Naukovyj visnyk Uzhghorodskjogho nacionaljnogho univrsytetu* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University]. № 19. pp. 14–18.
2. Ciubotariu, M., Socoliuc, M., Mihaila, S., Savchuk, D. (2019). Companies Image: Marketing and Financial Communications. *Marketing and Management of Innovations*, 3, pp. 223–241.

3. Grigoraş-Ichim, C.E., Cosmulese, C.G., Savchuk, D., & Zhavoronok, A. (2018). Shaping the perception and vision of economic operators from the Romania – Ukraine – Moldova border area on interim financial reporting. *Economic Annals-XXI*, 173(9–10), pp. 60–67.

4. Grosu, V., Anisie, L., Hrubliak, O., Ratsa, A. (2019). Managerial accounting solutions: Lean Six Sigma application in the woodworking industry. *Economic Annals-XXI*, 176 (3–4), pp. 118–130.

5. Grosu, V., Socoliuc, M., & Hlaciuc, E. (2017). Romanian enterprises behaviour in the process of improvement of economic and financial disclosure quality. *Economic Annals-XXI*, 167(9–10), pp. 63–69.

6. Kovalchuk, N.O., Marych, M.G., Popova, L.V., Viknianska, A.O. (2019). Modeling of the optimal structure of meat processing enterprises. *Financial and credit*

activity: problems of theory and practice, Vol. 4 (31), pp. 270–278.

7. Ksjondz, S.V., Pidghirna, V.S., Senjovsjka, Ja.V. (2020). Obghruntuvannja naprjamiv pidvyshhennja efektyvnosti ekonomichnoji dijajnosti lisovykh ghospodarstv [Substantiation of directions of increase of efficiency of economic activity of forestry]. *Aghrosvit – Agrosvit*. № 17. pp. 370–374.

8. Shkarlet, S., Dubyna, M., Shtyrkhun, K., Verbivska, L. (2020). Transformation of the Paradigm of the Economic Entities Development in Digital Economy. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, Volume 16, pp. 413–422. (in English)

9. Sosnovska, O., Zhytar, M. (2018). Financial architecture as the base of the financial safety of the enterprise. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 4, 4. pp. 334–340. (in English)